

Строченко Н. І., к.е.н., доцент (Сумський національний аграрний університет, м. Суми)

МЕТОДОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПРЕВЕНТИВНОГО НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

В статті розглянуті методологічні основи превентивного підходу які базуються на положеннях системного підходу, принципах ООН і Європейської Економічної Комісії в галузі стандартизації. Доведено, що адаптація й імплементація нормативних документів економічно розвинених країн та ЄС в Україні є передумовою і вектором розвитку економіки держави. Встановлені напрями, принципи, інструментарій запровадження методології превентивного розвитку законодавчо-нормативного забезпечення.

Ключові слова: методологія, екологізація, механізм, адаптація.

Постановка проблеми. Ключовими методологічними векторами розвитку національних економік світу є використання стратегій: виживання за рахунок природних ресурсів; нівелювання екологічних, економічних і соціальних факторів; ресурсного менеджменту; сталого (систейнового) розвитку; екологізації; «зеленої» економіки та інші. За оцінками аналітиків, для подолання негативних екологічних тенденцій та поступового переходу на модель системного розвитку необхідно сьогодні на охорону і відновлення стану навколишнього природного середовища НПС направляти 2-3% ВВП (середній норматив для країн з великим обсягом ВВП). Для України, окремі території якої найчастіше класифікуються як зони екологічного лиха та зі значним екологічним «слідом», зазначена частина повинна бути значно вище. Для екологізації економіки держави та реалізації її євроінтеграційного вектору необхідно: забезпечити відповідні макроекономічні умови; активізувати ринкове середовище щодо екобізнесу; налагодити механізми захисту природно-ресурсного потенціалу на національному рівні; стимулювати дотримання екологічного законодавства на всіх рівнях; збільшити у разі штрафи за забруднення НПС тощо.

Проте значних результатів соціо-еколого-економічного розвитку держави за мінімальних витрат на стабілізацію і охорону НПС можливо досягти за умов реалізації методології розвитку превентивного законодавчо-нормативного забезпечення екологізації економіки та від-

повідної її гармонізації із ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні, теоретико-практичні засади охорони та раціонального використання природо-ресурсного потенціалу знайшли висвітлення у працях науковців сумської, київської, одеської, львівської, рівненської та інших шкіл економіки природокористування. Окремі розробки щодо адаптації законодавчо-нормативних документів, європейських директив, стандартів, технічних регламентів знайшли своє відображення у публікаціях М.Д. Балджи, Л. Мельника, В. Павлова, К. Папенова, Л. Купінець, П. Скрипчука, І. Ховавко, О. Фурдичка та інших вчених. Економічні проблеми європейської інтеграції, адаптації законодавства України до ЄС досліджуються у працях О. Акментина, І. Андрущенко, О. Биченко, М. Басараба, Л. Гальперіна, М. Гребенюка, Н. Гончаренка, Г. Друзенка, В. Дідика, О. Зеркаль, В. Муравйова, І. Кравчука, І. Кіровської, М. Каліни, О. Науменка, О. Шниркова, О. Чугасько, О. Шомпол та інших вчених.

Мета статті. Метою статті є розробка методологічних засад розвитку превентивного нормативного забезпечення екологізації економіки.

Вклад основного матеріалу. Важливою складовою превентивності у вирішенні соціо-еколого-економічних задач є інформаційне, нормативне забезпечення прийняття рішень та своєчасний обмін інформацією про можливі небажані події (ризик у всіх галузях економіки, охорони НПС, якості життєзабезпечення тощо). Методологічні основи превентивізму базуються на положеннях системного підходу у всіх видах діяльності людства. Виходячи із сутності задач нормативно-правової діяльності превентивізм є і буде завжди методологічно об'єктивною умовою та й основою всіх видів стандартизації, метрології й сертифікації. Такі засадничі положення відомі із принципів стандартизації ISO (Міжнародної організації зі стандартизації), ІЕС (Міжнародної електротехнічної комісії) та інших спеціалізованих і не державних організацій, що займаються питаннями розробки нормативних документів, директив, кодексів, правил тощо.

Зокрема ООН, Європейська Економічна Комісія користуються розробленими рекомендаціями відносно політики в галузі стандартизації. Ще починаючи із 1970-х років було визнано важливість міжнародної стандартизації та її методологічних (превентивних) підходів міжурядовими органами і конференціями: конференція до заключного акту «Наради з безпеки та співробітництва в Європі», «Угоди про технічні бар'єри в торгівлі», Світової організації торгівлі (де використовуються внесені відповідні статті про гармонізовані й превентивні інструменти контролю й взаємодії у різних країнах), Регіональне Агентство (у Єв-

ропі) з узгодження політики, форуми для міжурядового розгляду проблем, пов'язаних з стандартизацією, оцінкою відповідності та суміжними видами діяльності, такими як метрологія та ін. Звідси у світі використовуються наступні рекомендації із політики в галузі стандартизації: міжнародне співробітництво у галузі технічного регулювання і стандартизації; координація діяльності та узгодження стандартів і технічних регламентів в міжурядовому масштабі; розроблення міжнародних угод із спрощення оцінки відповідності та визнання її результатів; методологічні дослідження та навчання персоналу; розробка інноваційного метрологічного забезпечення та ін.

Тому адаптація й імплементація нормативних документів економічно розвинених країн та ЄС в Україні як передумови гармонізації еколого-економічних відносин повинна стати домінантою національної екологічної політики в Україні. Це, в свою чергу, ініціює подальшу активізацію в напрямі розробки національної концепції системного розвитку та реалізацію ефективних моделей її впровадження. Одночасно має трансформуватися і процес розробки стандартів, технічних регламентів і законів. Наразі цей процес відбувається за світовими стандартами проте потребує залучення більшої кількості фахівців, врахування особливостей побудови громадянського суспільства, відповідальності чиновників за процес відкритості і нормотворення. Основну увагу при цьому необхідно сфокусувати на законодавчому режимі і конкретизації основ регіоналізації відносно створення ефективних регулюючих та заохочувальних механізмів збереження НПС.

Одним із ефективних інструментів превентивного розвитку нормативного забезпечення є адаптація: законодавства до норм і правил ЄС, скасування митних бар'єрів, реформування судової системи, формування нової інституційної системи, що передбачає нову для України процедуру ухвалення рішень тощо. Для інтеграції України до ЄС потрібні реальні зрушення, що дадуть можливість підняти на новий рівень якість життя громадян. Натепер ЄС є стратегічним партнером для України, частка ЄС в загальній структурі зовнішньоторговельного обороту постійно зростає та у 2013 році склала 31,2%. Зовнішньоторговельний обіг між Україною та країнами ЄС в 2013 році склав 8,1 млрд дол. США. Позитивне сальдо склало 1,4 млрд дол. США [1].

Необхідно відмітити, що першочергово адаптуватися до стандартів ЄС будуть експортери, зацікавлені в європейських ринках так, як результат їх діяльності не можливий без виконання вимог фактично всіх екологізованих директив й у великій кількості - стандартів. Державний інтерес реалізації євроінтеграційного вектору в інституційних рефор-

мах та інфраструктурі впровадження яких надасть набагато більшу віддачу, ніж без членства у ЄС. Державною функцією є забезпечення сприятливого клімату, зменшення податків та цілковите їх підтримання у порівнянні із існуючими у наш час.

Методологія превентивного розвитку нормативного забезпечення має обслуговувати екологічну модернізацію, суспільні інтереси в напрямі пошуку інноваційних шляхів екологоорієнтованого розвитку. Це розвиток науки та її прикладних досліджень задля оновлення засобів виробництва на основі найбільш доступних та чистих технологій, що супроводжується проникненням новітніх розробок у сферу комунікацій (інформаційне суспільство) та інші сфери життя.

Європейський досвід переймається в Україні через низку проектів і програм, наприклад, у форматі зелених і білих книг разом з обговоренням цих документів із зацікавленими сторонами. Такі документи є одним із інструментів формування політики й ухвалення урядових рішень у ЄС. Завданням зеленої книги є відображення повного циклу вироблення політики: від формулювання проблеми до оцінки результатів впровадження політики. Завдяки роботі над білою книгою уряд поглиблює діалог з громадськістю, започаткований у підготовці зеленої книги, і формує власну позицію та бачення вирішення проблеми державної екологічної політики. Біла книга містить конкретні пропозиції щодо подолання означених, наприклад, екологічних проблем, способів розробки нових високотехнологічних стандартів для вирішення різних проблем. Коли вдається віднайти варіант рішення, прийнятний водночас і для політичного керівництва, і для основних зацікавлених сторін у суспільстві, пропозиції, викладені у білій книзі, вносяться на розгляд Кабінету Міністрів або Верховної Ради у вигляді проекту законодавчого акту.

Тому зазначені аспекти адаптації, екологізації є не розривними, що з одного боку, несе їм нові можливості для держави і бізнесу, а з іншого – може спричинити відчутні втрати і проблеми. За такої ситуації споживач надає перевагу найбільш конкурентоспроможному а в наш час й екологічно відповідальному, екологічно безпечному за технологією виробництва, утилізацією тари, соціальною відповідальністю та іншими аспектами «зеленої» економіки товару, тобто товару, який на одиницю своєї вартості задовольняє більше вимог і виготовлений на вищому рівні, ніж товари конкурентів. Отже, розвиток науки техніки, технологій, екологічної культури та демократичні цінності заохочують засадничі процеси врахування різних думок, на основі яких, і формуються найбільш прогресивні рішення на перспективу. Пізніше такі ідеї стандартизуються у вигляді інноваційних рішень, конструкцій, техноло-

гій, проєктів та сприяють формуванню трансформованих еколого-економічних відносин тощо. В цьому і проявляється превентивність стандартизованих інновацій в економіці, екології та соціальній сфері.

Саме тому методологія превентивного розвитку нормативного забезпечення має обслуговувати екологічну модернізацію та спрямовувати суспільні інтереси в напрямі пошуку інноваційних шляхів екологоорієнтованого розвитку. Такі трансформаційні процеси зумовлюють переорієнтацію пріоритетів державної соціально-економічної політики в частині стимулювання розвитку сфери послуг, удосконалення політики соціального захисту населення та перерозподілу доходів, наприклад, впровадження без гармонізації в Україні стандартів ISO 26000 із соціальної відповідальності бізнесу.

Розробці превентивних стратегій розв'язання екологічних проблем сьогодні приділяється значна увага в усьому світі. У контексті цього виділяють дві взаємодоповнюючі превентивні промислові стратегії: чистішого виробництва (Cleaner production) і стратегія екоефективності (Eco-efficiency Strategy). У зв'язку з вищезазначеним, можна констатувати, що сьогодні занадто повільно іде переорієнтація виробничого потенціалу на новітні технології, нові природозахисні методи управління виробництвом. Одним із підходів, який довів свою ефективність у багатьох країнах (як у розвинутих, так і тих, що розвиваються) є впровадження підходу або концепції екологічно чистого виробництва в промисловому та аграрному секторах економіки, а також у сфері надання послуг.

Перехід до екологічно безпечних більш чистих виробництв сприятиме створенню передумов для узгодження національної політики у сфері реструктуризації, модернізації та розвитку секторів національної економіки та у сфері надання послуг із політикою охорони НПС, раціонального використання природних ресурсів та поліпшення якості життя населення з метою поступового переходу нашої держави на заходи системного розвитку.

Прикладом превентивного підходу є інтернет консультації Світової Продовольчої Організації (ФАО) з приводу удосконалення Римської угоди про проєкт політичного підсумкового документа на 19 листопада 2014 року на другу міжнародну конференцію з питань харчування. Так, наприклад, у пункті 21 Подальші дії зазначено: «Визнаємо, що для зміни конфігурації глобальної продовольчої системи з метою підвищення якості харчування людей, особливо жінок і дітей, необхідно створити рамкову програму для колективних зобов'язань за такими напрямками: прив'язка продовольчих систем (системи виробництва, збері-

гання і реалізації та продовольства) до потреб охорони здоров'я» [2]. Отже, у рамкових документах, угодах, директивах будуть передбачатись стандарти щодо якісної продовольчої продукції, що зменшить смертність населення та покращить здоров'я тощо.

Аналізуючи нормативно-правову базу щодо впровадження низьковуглецевої економіки встановлено, що адаптуючи Директиву 2003/87/ЄС щодо застосування схеми для зменшення викидів в атмосферу парникових газів, торгівлю в межах Співтовариства та про внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС в Україні було розроблено проект Закону України «Про регулювання у сфері енергозбереження». На сьогодні чинними в Україні є 43 національних стандарти, віднесених до групи «Енергозбереження». Зокрема, відповідно до Директиви Ради ЄС 92/75/ЄС про маркування та зазначення стандартної інформації про товар, обсягів споживання енергії та інших ресурсів побутовими електроприладами розроблені та набули чинності 5 національних стандартів з енергетичного маркування обладнання побутового призначення [3, 4].

Тому доцільним є впровадження концепції ресурсоефективного та більш чистого виробництва, як першого практичного правового елементу стратегії системного розвитку, що передбачає шляхи розв'язання проблеми та обґрунтування оптимального варіанту превентивного розвитку екологізації економіки. Із врахуванням варіантів запровадження системного розвитку в Україні [5] запропоновано варіант методології превентивного (випереджаючого) розвитку законодавчо-нормативного забезпечення через модернізацію організаційно-економічного, інституціонального, стимулюючого, соціально-відповідального механізмів та відповідного до них соціо-еколого-економічного інструментарію запровадження.

Складовою частиною такого методологічного підходу є формування системи ресурсоефективного та більш чистого виробництва шляхом зміщення основної уваги з контролю за ситуацією та подоланням наслідків на оновлення технологій, процесів та систем управління у всіх галузях економіки. Такі підходи необхідно реалізувати через впровадження положень організаційно-економічного механізму інституційної модернізації економіки:

- формування громадянського суспільства яке буде долучати наукове, інформаційне, законодавче підкріплення прагнень свідомої еліти держави до впровадження державної системи моніторингу і відповідальності за екологічно доцільне споживання ресурсів та енергії на підприємствах, рециклізацію відходів, незалежний збір та систематизацію економічної, статистичної та іншої інформації;

- формування партнерських відносин між державою та бізнесом, спрямування державної влади на підтримку виробництв, які впроваджують у себе системи управління та ефективні технології, що призведе до скорочення споживання усіх видів ресурсів;

- комплексний соціо-еколого-економічний моніторинг у країні та запровадження переваг відкритого ринкового регулювання наслідків впровадження інновацій у галузі стандартизації, розробки директив, кодексів у різних галузях діяльності в економічно розвинених країнах;

- удосконалення системи законодавства із надання дозволів наближаючись до Європейських директив і стандартів. Особлива увага приділяється закріпленню законодавчого, а не у вигляді нормативних актів правових основ формування ресурсоефективного та більш чистого виробництва;

- адаптація, імплементація системи контролю і моніторингу за станом НПС на основі європейських індикаторів та стандартів із впровадженням дистанційних методів спостереження (наприклад, проценти показників стану НПС);

- для контролю за безпечністю сировини та інших матеріалів запровадити систему реєстрації та оцінювання хімічних речовин, за аналогією з системою реєстрації, яка діє в ЄС в якості Технічного регламенту (Registration Evaluation and Authorization of Chemicals);

- забезпечення фінансового механізму цільового використання ресурсних платежів, зокрема впровадженню ресурсоефективного та більш чистого виробництва;

- запровадження для підприємств, які негативно впливають на НПС ведення екологічних паспортів;

- переоцінка природного капіталу, перегляд індикаторів та діючих методик розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання природних ресурсів з метою компенсації таких збитків;

- впровадження механізму екологічного страхування техногенно-небезпечних об'єктів;

- використання у природоохоронній діяльності, моніторингу стану економіки, соціальної сфери сучасного метрологічного забезпечення на основі інноваційних методик і стандартів тощо.

Висновки. Для забезпечення підтримки макроекономічних реформ в площині створення екологоорієнтованої і ефективно функціонуючої ринкової системи, налагодження сучасного інформаційного екологічного простору, широкомасштабної інтеграції в природо-ресурсній сфері необхідно запроваджувати положення методології превентивного

розвитку законодавчо-нормативного забезпечення через модернізацію організаційно-економічного, інституціонального, стимулюючого, соціально-відповідального механізмів та відповідного до них соціо-еколого-економічного інструментарію запровадження (директиви, кодекси, стандарти тощо). Одночасно має трансформуватися і процес розробки нормативних документів, направлений, передусім, на системне забезпечення соціо-еколого-економічних проблем України на шляху інтеграції в світовий еколого-економічний простір.

1. Ігор Швайка. Автономні торговельні преференції – гарний шанс для виробників посилити свої позиції на європейському ринку. Назва з екрану. Доступно за адресою minagro.gov.ua/node/12677. 2. Invitation to an open discussion on the ICN2 Framework for Action zero draft to implement the Rome Declaration on Nutrition. Until 17 August 2014. Назва з екрану. FSN Forum website www.fao.org/fsnforum. 3. Малая М. Правове регулювання у сфері енергозбереження: сучасний стан та перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/article/440/>). 4. Гребенюк М. та ін. Регулювання продовольчої безпеки у законодавстві Європейського Союзу та України. – К. : Вид-во Міністерства юстиції України. – 2012. – 301 с. 5. Стратегія сталого розвитку : можливості і Проблеми запровадження в Україні. Аналітична доповідь. Київ – 2013. Доступно на сайті <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/StalyRozvytok2014-8870e.pdf>

Рецензент: д.е.н., професор Скрипчук П. М. (НУВГП)

Strochenko N. I., Candidate of Economics, Associate Professor
(Sumy National Agrarian University, Sumy)

METHODOLOGY OF PREVENTIVE MAINTENANCE STANDARD GREENING OF THEIR ECONOMIES

The article deals with the methodological foundations preventive approach based on the provisions of a systematic approach and principles of the United Nations Economic Commission for Europe in standardization. Proved that the adaptation and implementation of regulations of developed countries and the EU in Ukraine is a prerequisite for economic development and the state vector. Established trends, principles, tools implementation methodology of preventive legal and regulatory support through the modernization of organizational-economic mechanisms.

Keywords: methodology, greening mechanism, adaptation.

Строченко Н. И., к.э.н., доцент (Сумской национальной аграрный университет, г. Сумы)

**МЕТОДОЛОГИЯ ПРЕВЕНТИВНОГО РАЗВИТИЯ
НОРМАТИВНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОЛОГИЗАЦИИ
ЭКОНОМИКИ**

В статье рассмотрены методологические основы превентивного подхода базирующихся на положениях системного подхода, принципах ООН и Европейской Экономической Комиссии в области стандартизации. Доказано, что адаптация и имплементация нормативных документов экономически развитых стран и ЕС в Украине является предпосылкой и вектором развития экономики государства. Установлены направления, принципы, инструментарий внедрения методологии превентивного развития законодательно-нормативного обеспечения.

***Ключевые слова:* методология, экологизация, механизм, адаптация.**
